

Pràctiques de Fenòmens col·lectius i transicions de fase

Mètodes de simulació en Física Estadística

Jordi Baró (*material adaptat de notes Eduard Vives*)

Tardor 2024

Departament de Física de la Matèria Condensada

Facultat de Física

Universitat de Barcelona

Calendari (6+2 hores)

- Sessió introducció (2h): avui 18/11 16:00-17:30
- Sessions 1,2 i 3 (3 × 2h) **Assistència Obligatoria**

(comencen aquest
divendres!)

22/11 – 28/11   P1
29/11 – 5/12   P2
9/12 – 13/12   P3

	dll	dt	dc	dj	dv
8:30-10:30					E1-E2
16:00-18:00	A2-A3				
17:00-19:00					E3-E4
18:00-20:00				D2	

- Entrega passat Nadal:
- Codis + Petits exercicis emprant els resultats.
- Estricta política de **plagi**.

Professorat

A2, A3	Mozota, Álvaro Benavent, Andreu Calero, Carles
D2	Benavent, Andreu Baró, Jordi
E1	Dosil, Miguel Levis, Demian
E2	Mozota, Álvaro Calero, Carles
E3	Benavent, Andreu Baró, Jordi
E4	Mozota, Álvaro Rodriguez, Víctor

Avaluació:

- Assistència obligatòria a les 6 hores (3 sessions)
- Entrega obligatòria de l'exercici escrit **individual i original** i codi. Passat Nadal (no apureu!).
- Entrega codi + exercicis: 1 punt de la nota final de l'assignatura
- Examen final: conté una qüestió relacionada amb les pràctiques

Com es fan les pràctiques?

- FORTRAN (gfortran), GNUPLOT, (reviseu el software de F. Comp.)
- editor de textos: gedit, geany, notepad++, ...
- Sistema operatiu: LINUX, WINDOWS, OSX
- Es treballa a l'aula d'informàtica. Es pot treballar amb portàtil.

1. Simulació a la Física Estadística.
  - 1.1 Repàs de F.E.: models i mesura (integral fonamental de la F.E.).
  - 1.2 Problemes amb la resolució de la integral.
  - 1.3 Mètodes deterministes vs. estocàstics.
2. Monte-Carlo en cadenes de Markov (MC-MC) i Metropolis.
  - 2.1 Cadenes de Markov.
  - 2.2 Equació de balanç.
  - 2.3 Probabilitats de transició.
  - 2.4 Algorisme de Metropolis.
3. Annex: Repàs Física Computacional.

1 Simulación a la Física Estadística

- Models de la F.E.
  - Microestat: configuració $X = (x_1, x_2, x_3, \dots, x_{\mathcal{N}})$
  - Espai fàsic $\Omega = \{X\}$, amb $\mathcal{N}$ dimensions. (Per exemple $\mathbb{R}^{\mathcal{N}}$ o $2^{\mathcal{N}}$)
  - Hamiltonià $\mathcal{H}(X) = \mathcal{H}(x_1, x_2, \dots, x_{\mathcal{N}})$
  - Variables d'interès: $A(X) = A(x_1, x_2, \dots, x_{\mathcal{N}})$: exemples $\mathcal{H}$, K , U , $g(r)$ ...
  - Límit termodinàmic $\mathcal{N} \rightarrow \infty$
- Exemples models:
  - Models continus: Flúid clàssic o semiclàssic
  - Models reticulars: Model d'Ising

Sistema de N partícules clàssiques que representa un sòlid, líquid o gas.

$$\mathcal{H}(\vec{r}_1, \vec{r}_2, \dots, \vec{r}_N, \vec{p}_1, \vec{p}_2, \dots, \vec{p}_N) = K + U = \sum_{i=1}^N \frac{(\vec{p}_i)^2}{2m_i} + U(\vec{r}_1, \vec{r}_2, \dots, \vec{r}_N)$$

L'espai de les fases té dimensió $\mathcal{N} = 6N$

E.g., potencials a parelles de Lennard-Jones

$$U(\vec{r}_1, \vec{r}_2, \dots, \vec{r}_N) = \sum_{i,j}^{N(N-1)/2} V(|\vec{r}_i - \vec{r}_j|) = \sum_{i,j}^{N(N-1)/2} 4\epsilon \left[\left(\frac{\sigma}{|\vec{r}_i - \vec{r}_j|} \right)^{12} - \left(\frac{\sigma}{|\vec{r}_i - \vec{r}_j|} \right)^6 \right]$$

Equacions dinàmiques:

$$\frac{d\vec{p}_i}{dt} = -\frac{\partial \mathcal{H}}{\partial \vec{r}_i} = -\frac{\partial U}{\partial \vec{r}_i} \quad 3N \text{ equacions}$$

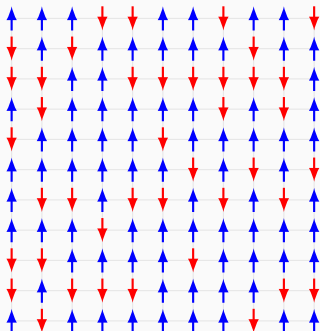
$$\frac{d\vec{r}_i}{dt} = \frac{\partial \mathcal{H}}{\partial \vec{p}_i} = \frac{\vec{p}_i}{m_i} \quad 3N \text{ equacions}$$

Model d'Ising (I)

Xarxa d' N nusos (1d, 2d, 3d,...). A cada nus es defineix una variable de spin:

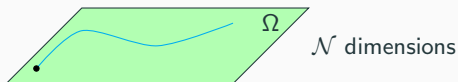
$$S_i = \pm 1 \quad i = 1 \dots N$$
$$\mathcal{H}(S_1, S_2, \dots, S_N) = -J \sum_{i,j}^{n.n.} S_i S_j - H \sum_{i=1}^N S_i$$

Aplicació multidisciplinària a transicions de $1r/2n$ ordre: magnetisme, opinions, infeccions, borsa,... [book: Mark Buchanan, *Ubiquity* (2002)]

Per resoldre els models en el marc de la mecànica clàssica, farem servir les equacions de Newton (o Hamilton) per trobar trajectòries:

- Equacions dinàmiques
  - Condicions inicials $X(0)$
- } trajectòries
 $X = X(t)$

Promitjos temporals:

$$\bar{A} = \lim_{t \rightarrow \infty} \lim_{T \rightarrow \infty} \frac{1}{T} \int_t^{t+T} A(X(t)) dt$$

Aquests tipus de promitjos ens donaria el comportament de les quantitats mesurables en un sistema en equilibri

La mida del sistema d'equacions a resoldre ($\mathcal{N} \rightarrow \infty$) ho fa impossible i, a més a més, en alguns casos (Ising) no tenim equacions dinàmiques.

La F.E. d'equilibri es basa en el **principi ergòdic**, si la dinàmica és tal que el sistema assoleix l'equilibri termodinàmic, els promitjos temporals es poden substituir per promitjos fàscs:

$$\langle A \rangle = \int_{\Omega} p(X) A(X) dX = \sum_{\Omega} p(X) A(X)$$

on $p(X) = f(X)/\mathcal{Z}$ és una probabilitat o densitat de probabilitat convenient, que depèn de les característiques de les parets del sistema que es troba en equilibri i la funció de partició $\mathcal{Z}$ és el factor que normalitza la probabilitat sobre Ω .

- Sistema totalment aïllat: col·lectivitat microcanònica

$$f(X) = 1 \quad \mathcal{Z} = \int_{\Omega} dX = \text{Vol}_{\Omega} \quad p(X) = \frac{1}{\text{Vol}_{\Omega}}$$

- Sistema en contacte tèrmic amb un bany a $T \propto \frac{1}{\beta}$: col·lectivitat canònica

$$f(X) = e^{-\beta \mathcal{H}(X)} \quad \mathcal{Z} = \int_{\Omega} e^{-\beta \mathcal{H}(X)} dX \quad p(X) = \frac{e^{-\beta \mathcal{H}(X)}}{\mathcal{Z}}$$

- Sistema obert en massa: col·lectivitat gran canònica

Els càlculs en **F.E. d'equilibri**, per tant, es redueixen a resoldre l'anomenada **integral fonamental**:

$$\langle A \rangle = \int_{\Omega} A(X) \frac{f(X)}{\mathcal{Z}} dX \quad \langle A \rangle = \sum_{\Omega} \frac{f(X)}{\mathcal{Z}} A(X)$$

Es tracta d'una integral multidimensional, en un espai Ω que en el límit termodinàmic té infinites dimensions.

Noteu també que als denominadors hi ha una integral (o suma) $\mathcal{Z}$ que també té la mateixa dificultat.

$$\mathcal{Z} = \int_{\Omega} f(X) dX \quad \mathcal{Z} = \sum_{\Omega} f(X)$$

Problemes en la resolució de la integral (1)

Les mesures a F.E. es redueixen a calcular integrals del tipus:

$$\langle A \rangle = \int_{\Omega} A(X) \frac{f(X)}{\mathcal{Z}} dX$$

1r PROBLEMA: valor de $\mathcal{Z}$

- Ex. Model d'Ising, a la canònica.

$$\mathcal{Z} = \sum_{S_1, S_2, S_3, S_N}^{2^N} e^{\beta \sum_{\langle i,j \rangle}^{n,n} S_i S_j}$$

- Generalment $\mathcal{Z}$ no es pot calcular analíticament. (Si es pogués calcular, ja no caldria resoldre el model amb mètodes de simulació numèrica).

2n PROBLEMA: Dimensió $\mathcal{N}$ de l'espai de fases

- Mètodes lineals (e.g. trapezis, Simpson) creixen ràpidament en complexitat.

$$\text{error trapezis : } \varepsilon(h) \propto h^2 \propto M^{-2/d}$$

$$\text{error Simpson : } \varepsilon(h) \propto h^4 \propto M^{-4/d}$$

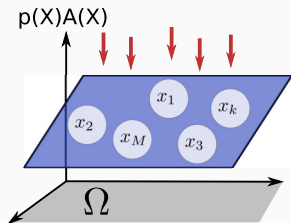
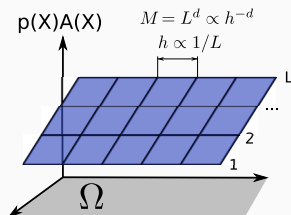
- Alternativa: **Integració Monte-Carlo cru**, mostreig aleatori de valors $\{x_1, x_2, \dots, x_M\}$, independents. Estimem una integral I com:

$$\hat{I}_M = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f(x_i) \quad \rightarrow \quad \langle \hat{A} \rangle = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M A(x_i) p(x_i)$$

$$\text{error M.C. : } \varepsilon(h) \propto M^{-1/2}$$

Per $d > 8$ els mètodes M.C. poden ser més eficients que els lineals.

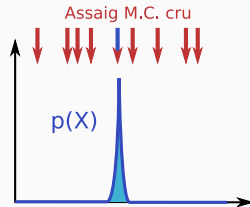
(E.g., Ising 2x2 lattice $d = \mathcal{N} = L \times L$)

Problemes en la resolució de la integral (3)

3r PROBLEMA: Integrem molts valors $p(x_i) \approx 0$

- El nombre de possibles estats és molt gran
E.g., Model d'Ising: $\#(\Omega) = 2^N$
- En equilibri termodinàmic (canònica i gran canònica), els estats amb $p(x_i)$ probables són una petita part de Ω .

- Podem corregir-ho si els estats que seleccionem ja són distribuïts segons una funció (no-normalitzada) $g(x_i) \propto \frac{e^{-\beta \mathcal{H}(X)}}{\mathcal{Z}}$ (Importance sampling).
Llavors:

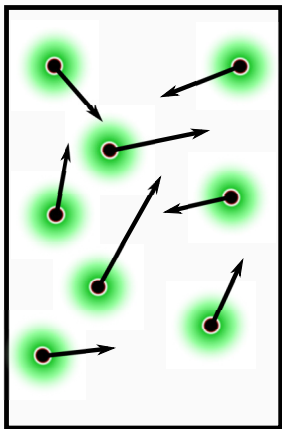
$$\hat{I}_M = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M \frac{f(x_i)}{g(x_i)} \quad \rightarrow \quad \langle \hat{A} \rangle = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M A(x_i) \frac{p(x_i)}{p(x_i)} = \boxed{\frac{1}{M} \sum_{i=1}^M A(x_i)}$$

. L'error decau més depressa que en MC cru (appendix).

- Cal trobar un **mètode** per generar un conjunt d'estats independents $\{X_1, X_2, \dots, X_I, \dots, X_M\}$ (configuracions del sistema) en l'espai de les fases Ω , distribuïts d'acord amb $f(X)/\mathcal{Z}$ sense conèixer $\mathcal{Z}$.

Mètodes classics de simulació

E.g., fluid classic
(potencial L-J)

Mètodes deterministes o Dinàmica Molecular

Problema originalment microcanònic (N, E).

Problema del valor inicial per EDOs. Integrem seqüències temporals $X_I(t)$:

$$\begin{matrix} m_i \\ \vec{r}_i \end{matrix} \nearrow \vec{p}_i$$

$$X_I(t) = \begin{cases} \dot{\vec{p}}_i = -\frac{\partial U(\{r_j\})}{\partial r_i} \\ \dot{\vec{q}}_i = -\frac{\vec{p}_i}{m_i} \end{cases}$$

Resolem per Euler, Verlet, Runge-Kutta ...

Tornem a l'inici. Però ara busquem en $p(x_i)$

Mètodes estocàstics o Monte Carlo

Problema originalment canònic (T constant).

Generem configuracions (sense dinàmica) amb el pes adequat:

$$p(X) = \frac{e^{-\beta \mathcal{H}(X)}}{\mathcal{Z}}$$

Resolem amb mètodes lliures de $\mathcal{Z}$

Markov-chain Monte-Carlo (MC-MC).

2 MC-MC i Metropolis

Instead of choosing configurations randomly, then weighting them with $\exp(-E/kT)$, we choose configurations with a probability $\exp(-E/kT)$ and weight them evenly.

– Metropolis et al., 1953

Mètode de Monte Carlo a la collectivitat canònica

Ens centrem en el cas canònic i amb un espai de les fases Ω discret.

L'objectiu és generar una seqüència d'estats $\{X_1, X_2, \dots, X_I, \dots, X_M\}$ a l'espai Ω , independents i distribuïts d'acord amb la probabilitat canònica

$$p(X) = \frac{f(X)}{\mathcal{Z}} = \frac{e^{-\beta\mathcal{H}(X)}}{\sum_{Y \in \Omega} e^{-\beta\mathcal{H}(Y)}}$$

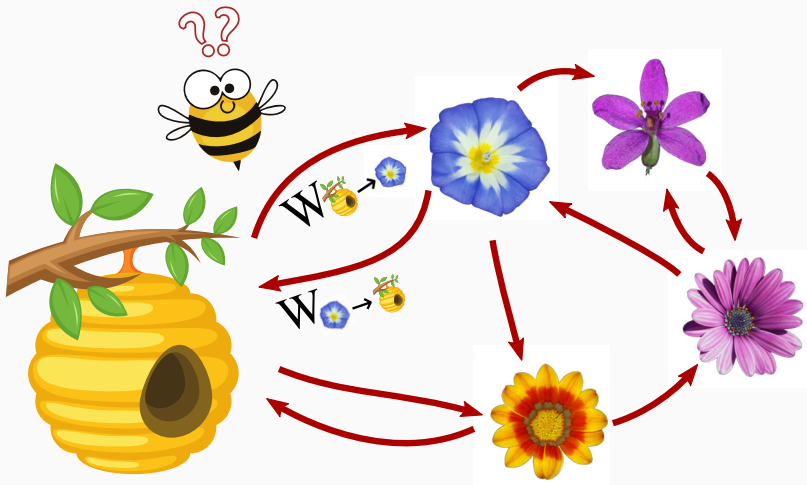
Aleshores, els promitjos de les quantitats d'interès els podrem estimar com

$$\langle A \rangle = \sum_{X \in \Omega} A(X) \frac{f(X)}{\mathcal{Z}} \sim \langle A \rangle_M = \frac{1}{M} \sum_{I=1}^M A(X_I)$$

Per aconseguir-ho, ens cal desenvolupar un concepte matemàtic anomenat cadena de Markov (correspon a la versió discreta dels anomenats processos de Markov).

Què és una cadena de Markov?

Introducció a les cadenes de Markov (C.M.) (I)

Introducció a les cadenes de Markov (C.M.) (II)

[D.Revuz, *Markov Chains*, North Holland (1975).]

[V.Petrov & E.Mordecki, *Teoria de Probabilidades*, URSS (2002).]

Es defineixen sobre un espai de configuracions $\Omega = \{X\}$. (Per nosaltres és l'espai de les fases)

Una C.M. és una seqüència de v.a. $X_1, X_2 \dots X_I, \dots$ tals que les transicions $X_I \rightarrow X_{I+1}$ són estadísticament independents. Per ternir-les ben definides calen dos elements:

- Distribució de probabilitats inicial

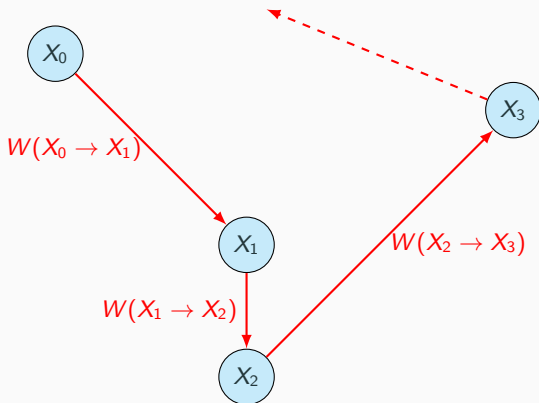
$$p_0(X) : \Omega \rightarrow [0, 1] \quad \sum_{X \in \Omega} p_0(X) = 1$$

- Matriu de probabilitats de transició

$$W(X \rightarrow Y) : \Omega \times \Omega \rightarrow [0, 1] \quad \forall X \quad \sum_{Y \in \Omega} W(X \rightarrow Y) = 1$$

Ω

$$p_0(X_0 = x)$$

La probabilitat de transició $X_l = x \rightarrow X_{l+1} = y$: $W(x \rightarrow y)$ no depèn de els valors de X_k per passos k anteriors a l .

El procés només depèn del pas anterior. No té memòria.

- Probabilitat d'una seqüència determinada $p(X_0, X_1, X_2, \dots, X_l, \dots)$
Donat que els salts son independents, tenim:

$$p(X_0, X_1, X_2, \dots, X_l, \dots) = p(X_0)W(X_0 \rightarrow X_1)W(X_1 \rightarrow X_2) \dots$$

Experiment mental: Imaginen que generem n seqüències

$$\text{seq.1 : } X_0^1 \rightarrow X_1^1 \rightarrow X_2^1 \rightarrow X_3^1 \rightarrow \dots \rightarrow X_l^1 \rightarrow \dots$$

$$\text{seq.2 : } X_0^2 \rightarrow X_1^2 \rightarrow X_2^2 \rightarrow X_3^2 \rightarrow \dots \rightarrow X_l^2 \rightarrow \dots$$

$$\text{seq.3 : } X_0^3 \rightarrow X_1^3 \rightarrow X_2^3 \rightarrow X_3^3 \rightarrow \dots \rightarrow X_l^3 \rightarrow \dots$$

.....

$$\text{seq.n : } X_0^n \rightarrow X_1^n \rightarrow X_2^n \rightarrow X_3^n \rightarrow \dots \rightarrow X_l^n \rightarrow \dots$$

- Distribució de configuracions després de l passes $p_l(X)$

$$p_l(X_l = y) = \sum_x p_{l-1}(X_{l-1} = x)W(x \rightarrow y)$$

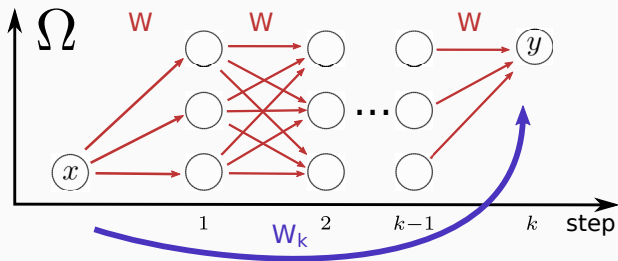
Noteu que la suma en principi pot tenir infinits termes ($\sum \rightarrow \int$) i que, en general, existeix $W(X \rightarrow X) \geq 0$.

Definicions II

- Probabilitat de transició en k passes $W_k(X \rightarrow Y)$

Espai $\Omega \in \mathbb{R}$: $W_k(X_I = x \rightarrow X_{I+k} = y) =$

$$= \int_{x_1} \int_{x_2} \cdots \int_{x_{k-1}} W(x \rightarrow x_1) W(x_1 \rightarrow x_2) \cdots W(x_{k-1} \rightarrow y) dx_1 \cdots dx_{k-1}$$

En el cas que l'espai de configuracions sigui finit $\Omega = \{x_1, x_2, x_3, x_4, \dots x_N\}$ (e.g. *Ising amb L finit*), les sumes anteriors son finites i podem fer servir una notació matricial:

$$p_0 \equiv \begin{pmatrix} p_0(x_1) \\ p_0(x_2) \\ p_0(x_3) \\ \dots \\ p_0(x_N) \end{pmatrix}$$
$$W(X \rightarrow Y) \equiv \begin{pmatrix} W(x_1 \rightarrow x_1) & W(x_2 \rightarrow x_1) & \dots & W(x_N \rightarrow x_1) \\ W(x_1 \rightarrow x_2) & W(x_2 \rightarrow x_2) & \dots & W(x_N \rightarrow x_2) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ W(x_1 \rightarrow x_N) & W(x_2 \rightarrow x_N) & \dots & W(x_N \rightarrow x_N) \end{pmatrix}$$

Notació matricial (II)

$$\begin{pmatrix} p_I(x_1) \\ p_I(x_2) \\ \dots \\ p_I(x_N) \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} W(x_1 \rightarrow x_1) & W(x_2 \rightarrow x_1) & \dots & W(x_N \rightarrow x_1) \\ W(x_1 \rightarrow x_2) & W(x_2 \rightarrow x_2) & \dots & W(x_N \rightarrow x_2) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ W(x_1 \rightarrow x_N) & W(x_2 \rightarrow x_N) & \dots & W(x_N \rightarrow x_N) \end{pmatrix} \begin{pmatrix} p_{I-1}(x_1) \\ p_{I-1}(x_2) \\ \dots \\ p_{I-1}(x_N) \end{pmatrix}$$

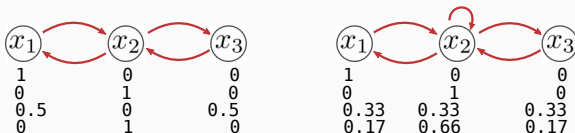
$$W_k(X \rightarrow Y) = \begin{pmatrix} W(x_1 \rightarrow x_1) & W(x_2 \rightarrow x_1) & \dots & W(x_N \rightarrow x_1) \\ W(x_1 \rightarrow x_2) & W(x_2 \rightarrow x_2) & \dots & W(x_N \rightarrow x_2) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ W(x_1 \rightarrow x_N) & W(x_2 \rightarrow x_N) & \dots & W(x_N \rightarrow x_N) \end{pmatrix}^k$$

Definicions i propietats

- Una C.M. és irreduïble si de qualsevol estat X es pot aconseguir arribar a qualsevol altre estat Y (el graf no està "trecat" ni té regions *inaccessibles*):

$$\forall X, Y \in \Omega \exists k ; W_k(X \rightarrow Y) > 0$$

- Donada una cadena de Markov, anomenem període d_X d'un estat X al m.c.d. de tots els $m > 0$ pels que $W_m(X \rightarrow X) > 0$.

- Un estat X s'anomena aperiòdic si $d_X = 1$.
(E.g. trivial, si $W(X \rightarrow X) > 0$).

- **Teorema 1:** En una cadena irreduïble tots els estats de la cadena tenen el mateix període (que s'anomena període de la cadena).
- **Definició:** cadena aperiòdica $\forall X, d_X = 1$
- **Teorema 2:** Una C.M. és irreduïble i aperiòdica si i només si

$$\forall X, Y \in \Omega \exists \text{ pas mínim } m; \forall k > m; W_k(X \rightarrow Y) > 0$$

- **Definició:** una distribució $\Pi(X)$ és estacionària per a una C.M. quan

$$p(Y) \equiv \sum_X W(X \rightarrow Y) \Pi(X) = \Pi(Y)$$

En el cas que Ω sigui finit això correspon a dir que Π és vector propi de W amb valor propi 1.

- **Teorema 3:** En una C.M. irreduïble i aperiòdica sempre existeix $\Pi(Y)$ estacionària tal que $\Pi(Y)$ és estrictament positiva i única, i compleix:

$$p(X) \lim_{k \rightarrow \infty} W_k(X \rightarrow Y) = \Pi(Y) \quad \forall p(X)$$

TOTES les configuracions convergeixen a $\Pi(Y)$.

Exemple 1, exercici

- a)** Simuleu l'evolució de la C.M. següent i estudeu estadísticament l'evolució de les p_I .
- b)** Resoleu l'evolució de la C.M. analíticament i compareu el resultat.

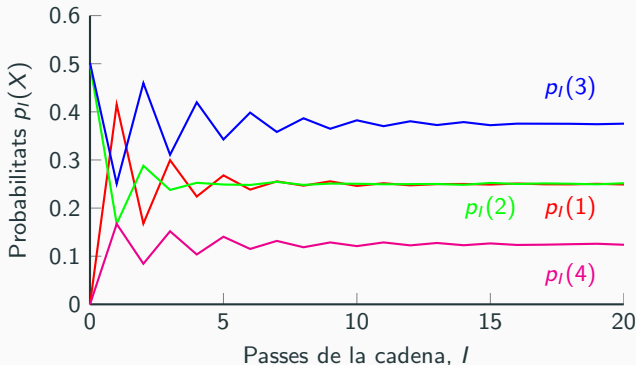
$$p_0 \equiv \begin{pmatrix} 0 \\ \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$W(X \rightarrow Y) \equiv \begin{pmatrix} 0 & \frac{1}{2} & \frac{1}{3} & 0 \\ \frac{1}{2} & 0 & \frac{1}{3} & 0 \\ \frac{1}{2} & \frac{1}{2} & 0 & 1 \\ 0 & 0 & \frac{1}{3} & 0 \end{pmatrix}$$

Exemple 1: (a) simulació MC-MC

Fent 100000 simulacions de la cadena (amb 100000 llavors diferents del generador de nombres aleatoris), podem estimar les probabilitats de cada un dels 4 estats a cada passa l , mesurant les freqüències amb que es visita cada estat.

(codi Markov.f)

Exemple 1: (b) càlcul numèric i analític de les $p_l(X)$

Numeric: Si multipliquem el vector p_0 repetides vegades per W , obtenim:

$$p_0 \equiv \begin{pmatrix} 0 \\ \frac{1}{2} \\ \frac{1}{2} \\ 0 \end{pmatrix}, p_1 \equiv \begin{pmatrix} \frac{5}{12} \\ \frac{1}{6} \\ \frac{1}{4} \\ \frac{1}{6} \end{pmatrix}, p_2 \equiv \begin{pmatrix} \frac{1}{6} \\ \frac{7}{24} \\ \frac{11}{24} \\ \frac{1}{12} \end{pmatrix}, p_3 \equiv \begin{pmatrix} \frac{43}{144} \\ \frac{17}{72} \\ \frac{5}{16} \\ \frac{11}{72} \end{pmatrix}, \dots, p_{20} \equiv \begin{pmatrix} 0.249922 \\ 0.249923 \\ 0.375286 \\ 0.124869 \end{pmatrix}$$

Analític: Si calculeu els vectors propis de la matriu W trobareu un vector propi de valor propi 1

$$\Pi = A \begin{pmatrix} 2 \\ 2 \\ 3 \\ 1 \end{pmatrix},$$

Si el normalitzeu A tal que $\sum \Pi = 1$, tenim:

$$\Pi = \begin{pmatrix} \frac{1}{4} \\ \frac{1}{4} \\ \frac{3}{8} \\ \frac{1}{8} \end{pmatrix},$$

Exemple 2, exercici

Modelitzeu el comportament d'un borratxo a casa seva, suposant que a cada passa de temps canvia a l'atzar d'habitació. Proposeu canvis en les portes o en la dinàmica per aconseguir que sigui aperiòdica.

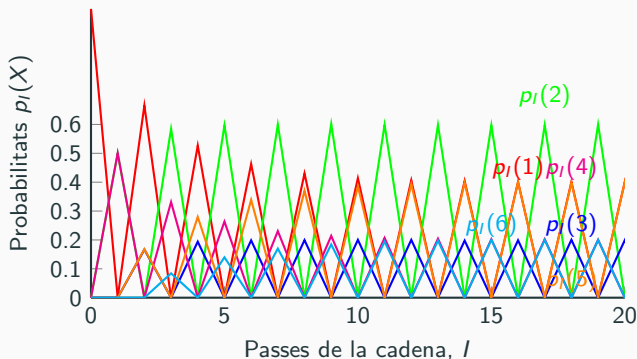
1	2	3
4	5	6

$$p_0 \equiv \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \quad W(X \rightarrow Y) \equiv \begin{pmatrix} 0 & \frac{1}{3} & 0 & 1 & 0 & 0 \\ \frac{1}{2} & 0 & 1 & 0 & \frac{1}{2} & 0 \\ 0 & \frac{1}{3} & 0 & 0 & 0 & 0 \\ \frac{1}{2} & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & \frac{1}{3} & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & \frac{1}{2} & 0 \end{pmatrix}$$

Exemple 2: simulació

Fent 1000000 simulacions de la cadena (amb 100000 llavors diferents del generador de nombres aleatoris), podem estimar les probabilitats de cada un dels 6 estats a cada passa l , mesurant les freqüències amb que es visita cada estat.

(codi Markov.f)

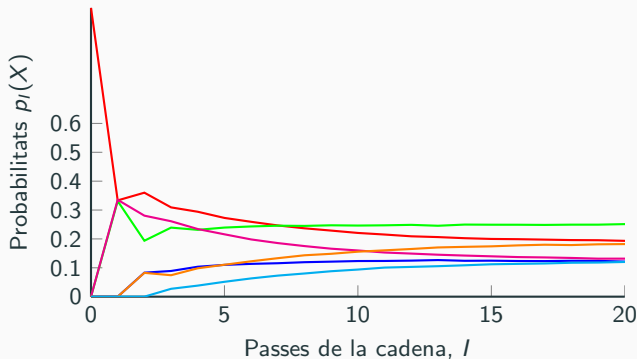

No convergeix!. A les passes parell tenim unes $p_l(X)$ i a les senars unes altres.

Exemple 2: simulació variant

Si permeteu que el borratxo pugui triar entre les opcions canviar d'habitació i quedar-se, es trenca la periodicitat i aleshores la cadena sí que convergeix.

Podem escriure la variació de probabilitats a cada transició:

$$\begin{aligned}\Delta p &= p_I(X) - p_{I-1}(X) = \sum_Y W(Y \rightarrow X)p_{I-1}(Y) - 1p_{I-1}(X) = \\ &= \sum_Y W(Y \rightarrow X)p_{I-1}(Y) - \sum_Y W(X \rightarrow Y)p_{I-1}(X)\end{aligned}$$

Si la cadena és estacionària (no varia en el temps), $p_I(X) - p_{I-1}(X) = 0$ i, per tant cal demanar que 'el $\Delta p(\rightarrow X)$ que entra a cada X és el mateix que el $\Delta p(X \rightarrow)$ que en surt', el que anomenem condició de balanç global:

$$\boxed{\sum_Y W(Y \rightarrow X)p_{I-1}(Y) = \sum_Y W(X \rightarrow Y)p_{I-1}(X)}$$

(Nota: F.E. fora d'equilibri: Associant MC-MC a una evolució temporal, aquesta condició s'escriu, normalment dividida per Δt i s'enten com una integració numèrica d'una equació per dp/dt .)

Per a fer una simulació de MC en cadena de Markov ens cal trobar, en el nostre espai de les fases Ω , una probabilitat de transició $W(X \rightarrow Y)$ que compleixi:

- Sigui irreduïble i aperiòdica (permeti anar de qualsevol estat a qualsevol altre amb un nombre finit de passes). Això garanteix que existirà una probabilitat estacionària $\Pi(X)$.
- La probabilitat estacionària sigui $\Pi(X) = f(X)/Z$

Aleshores fent realitzacions de la cadena (simulacions), després d'un nombre prou gran de passes, les configuracions X que obtindrem es distribuïran com $f(X)/Z$ i podrem calcular els promitjos de la F.E..

(Nota: Tant MC-MC com Metropolis en particular són mètodes d'integració MC per importance sampling. Com a tals es poden emprar en altres problemes d'integració.)

Com ha de ser $W(X \rightarrow Y)$ per tal que la probabilitat estacionaria sigui $\Pi(X) = f(X)/\mathcal{Z}$?

Condicció de balanç global:

$$\sum_Y W(Y \rightarrow X) \frac{f(Y)}{\mathcal{Z}} = \sum_Y W(X \rightarrow Y) \frac{f(X)}{\mathcal{Z}}$$

La $\mathcal{Z}$ desapareix de l'expressió!!!. No cal conèixer $\mathcal{Z}$ per dissenyar una W adequada per als nostres propòsits.

A la pràctica s'imposa una condició més restrictiva (*condició suficient de balanç global*): el balanç a l'intercanvi entre cada parella d'estats X, Y , anomenada balanç detallat:

$$W(Y \rightarrow X)f(Y) = W(X \rightarrow Y)f(X)$$

Centrem-nos en el cas del factor de Boltzmann:

$$f(X) = e^{-\beta \mathcal{H}(X)}$$

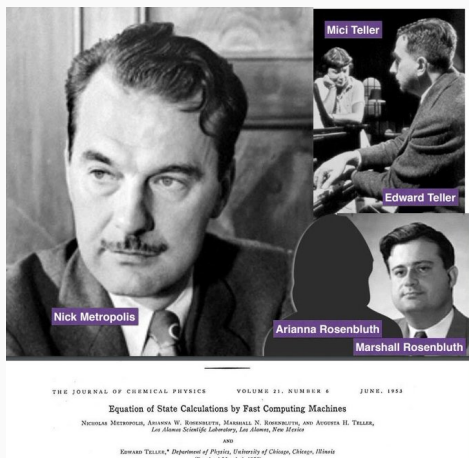
$$W(Y \rightarrow X)e^{-\beta \mathcal{H}(Y)} = W(X \rightarrow Y)e^{-\beta \mathcal{H}(X)}$$

$$\frac{W(Y \rightarrow X)}{W(X \rightarrow Y)} = \frac{e^{-\beta \mathcal{H}(X)}}{e^{-\beta \mathcal{H}(Y)}} = e^{-\beta [\mathcal{H}(X) - \mathcal{H}(Y)]}$$

Aquesta equació té moltes solucions: cadascuna es correspon amb un algorisme de simulació diferent

- **Algorisme de Metropolis:** proposta i rebuig
- Algorisme de heat bath
- ...

Algorithme de Metropolis-Hastings (A. W. Rosenbluth)

Arianna W. Rosenbluth
(1927 - 2020)

“She actually did all the coding, which at that time was a new art for these new machines,”

Algorisme de Metropolis (I)

La transició $X \rightarrow Y$ a cada pas es decideix en dues passes

- Es proposa un possible canvi de configuració $X \rightarrow Y$ d'acord amb una probabilitat de proposta simètrica

$$T(X \rightarrow Y) = T(Y \rightarrow X)$$

Es requereix que T tingui bones propietats per tal de garantir que la cadena sigui irreduïble i aperiòdica.: bàsicament que les propostes siguin canvis molt elementals.

- El canvi s'accepta o es rebutja d'acord amb una probabilitat d'acceptació $Q(X \rightarrow Y)$

Per tant:

$$\begin{aligned} W(X \rightarrow Y) &= \\ &= \begin{cases} T(X \rightarrow Y)Q(X \rightarrow Y) & \text{if } X \neq Y \\ \cancel{T(X \rightarrow X)Q(X \rightarrow X)} + \sum_{Y \neq X} T(X \rightarrow Y) [1 - Q(X \rightarrow Y)] & \text{if } X = Y \end{cases} \end{aligned}$$

Algorisme de Metropolis (II)

Donada la simetria de T , el balanç detallat només afecta a Q

$$\frac{W(Y \rightarrow X)}{W(X \rightarrow Y)} = \frac{\cancel{T(Y \rightarrow X)}}{\cancel{T(X \rightarrow Y)}} \frac{Q(Y \rightarrow X)}{Q(X \rightarrow Y)} = \frac{e^{-\beta \mathcal{H}(X)}}{e^{-\beta \mathcal{H}(Y)}} = e^{-\beta[\mathcal{H}(X) - \mathcal{H}(Y)]}$$

Per tant hem de dissenyar una Q que compleixi

$$\frac{Q(Y \rightarrow X)}{Q(X \rightarrow Y)} = e^{-\beta[\mathcal{H}(X) - \mathcal{H}(Y)]}$$

Si aquesta condició es compleix per $Q(X \rightarrow Y)$ quan $X \neq Y$, es trivial demostrar que també es satisfarà balanç detallat per $W(X \rightarrow X)$.

Però $\mathcal{H}(X) - \mathcal{H}(Y)$ en general no és trivial!

Tampoc ens cal una CM amb transicions connectant "gaire" estats de Ω a cada pas.

Quines transicions proposem?

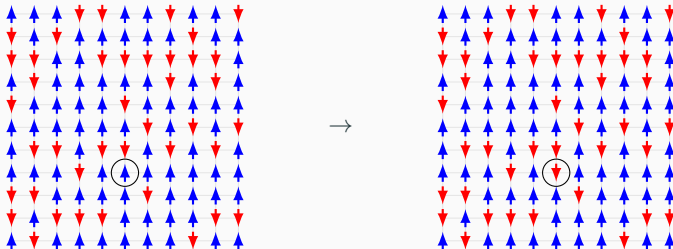

Probabilitat de proposta de Metropolis o Glauber

Per al cas del model d'Ising, en una certa configuració $X = \{S_k\}$, proposarem invertir un spí a l'atzar: $\mathcal{H}(Y) - \mathcal{H}(X) = 2S_{k,l} \left(\sum_j^{n.n.} S_{j,l} \right)$

Noteu que en aquesta definició de $T(X \rightarrow Y)$:

- X i Y difereixen només en el valor d'un spí.
- Des d'una configuració només es pot proposar anar a N configuracions diferents (canviar un dels N spins). La resta de configuracions no són accessibles en un pas
- $T(X \rightarrow Y) = T(Y \rightarrow X)$

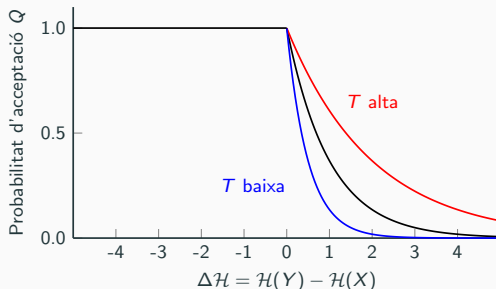
Per explorar tot Ω calen, almenys, N canvis $\equiv$ un pas Monte-Carlo.

Probabilitat d'acceptació de Metropolis

Metropolis va proposar fer servir

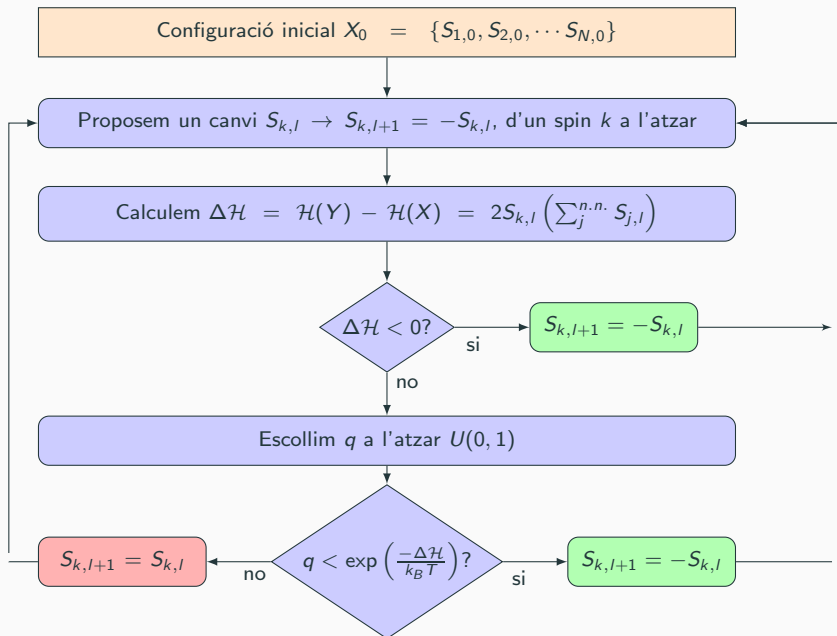
$$Q(X \rightarrow Y) = \min \left\{ 1, e^{-\beta(\mathcal{H}(Y) - \mathcal{H}(X))} \right\}$$

Podeu comprovar que compleix balanç detallat, tractant per separat els casos $\mathcal{H}(X) > \mathcal{H}(Y)$ i $\mathcal{H}(Y) > \mathcal{H}(X)$

- Els canvis que fan disminuir l'energia s'accepten sempre.
- Els que la fan augmentar, s'accepten amb una probabilitat que decau amb $\Delta\mathcal{H}$ exponencialment.

Esquema de l'algorisme de Metropolis

- P1: Configuracions inicials. Mesura de magnetització i energia.
- P2: Condicions de contorn. Implementar Metropolis. Termalització. Inspecció en funció de T .
- P3: Mesures promitjades. Susceptibilitat i capacitat calorífica. Dependències en L i T . Efectes de mida finita.
- A casa: Simulacions. Extreure resultats. Resoldre qüestions.

- N.Metropolis, A.Rosenbluth, M.Rosenbluth,A.Teller & E.Teller,
Equation of State Calculations by Fast Computing Machines
J. Chem. Phys.**21**, 1087 (1953).
<http://dx.doi.org/10.1063/1.1699114>
- B.J.Alder & T.E.Wainwright,
Phase Transition for a Hard Sphere System
J.Chem. Phys. **27**, 1208 (1957).
<https://doi.org/10.1063/1.1743957>

- M.Plischke & B.Bergensen,
Equilibrium Statistical Physics,
World Scientific 3rd edition (2006).
- J.J.Binney, N.J.Dowrick, A.J.Fisher & M.E.J.Newman,
The theory of critical phenomena,
Oxford Science Publications (1992).
- M.LeBellac, F.Mortessagne, & G.G.Batrouni,
Equilibrium and non-equilibrium statistical thermodynamics,
Cambridge University Press (2004).

Annex: Repàs mètodes d'integració MC

En el marc general dels mètodes numèrics s'anomena mètode de MC a qualsevol mètode que faci servir números a l'atzar per resoldre un problema matemàtic consistent en calcular una quantitat I . Tots aquets mètodes es basen en dissenyar un algorisme que, a partir d'una mostra de M nombres a l'atzar (distribuïts d'acord amb alguna densitat de probabilitat $p(X)$) permeti trobar un estimador $\hat{I}_M$ de la quantitat I .

Considerem X , v.a. i sigui $\{x_1, x_2, x_3, \dots, x_M\}$ una mostra d'aquesta variable.

$$\hat{I}_M = f(\{x_1, x_2, x_3, \dots, x_M\}) \rightarrow I$$

En ésser un mètode estadístic, aquesta convergència és molt feble. Els errors disminueixen molt lentament amb la mida de la mostra

$$\varepsilon(\hat{I}_M) \propto \frac{1}{\sqrt{M}}$$

Són mètodes molt pitjors que la majoria de mètodes numèrics. Només es fan servir quan no tenim res millor:

- Integració multidimensional

Monte carlo cru (I)

Volem resoldre una integral (que pot ser d-dimensional)

$$I = \frac{1}{b-a} \int_a^b f(x) dx$$

Generem una mostra de M nombres a l'atzar $\{x_1, x_2, \dots, x_M\}$, independents i amb densitat uniforme $U(a, b)$. Proposem el següent estimador de I :

$$\hat{I}_M = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f(x_i)$$

Noteu que $\hat{I}_M$ és, de fet, una v.a., suma de moltes variables aleatòries. Podem intentar trobar-ne algunes propietats:

- Esperança

$$\langle \hat{I}_M \rangle = \frac{1}{M} \langle \sum_{i=1}^M f(x_i) \rangle = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M \langle f(x_i) \rangle = \langle f(x_i) \rangle = \int_a^b f(x) \frac{1}{b-a} dx = I$$

Diem que l'estimador és no-esbiaixat, ja que la seva esperança coincideix amb el valor exacte de la quantitat que volem estimar $\langle \hat{I}_M \rangle = I$.

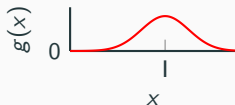
- Variància:

$$\begin{aligned} V(\hat{I}_M) &= \frac{1}{M^2} V\left(\sum_{i=1}^M f(x_i)\right) = \frac{1}{M^2} \sum_{i=1}^M V(f(x_i)) = \frac{1}{M} V(f(x_i)) = \\ &= \frac{1}{M} \left[\int_a^b f^2(x) \frac{1}{b-a} dx - \left(\int_a^b f(x) \frac{1}{b-a} dx \right)^2 \right] \end{aligned}$$

Diem que l'eficiència de l'estimador es proporcional a $1/M$.

Fixeu-vos que les desviacions o error de l'estimador son proporcionals a $\sqrt{V(\hat{I}_M)}$, i per tant decauen com $1/\sqrt{M}$.

- Aplicant el TCL, quan $M \gg 1$, la variable aleatòria $\hat{I}_M$ es distribuirà segons una densitat gaussiana $N(I, \sqrt{\frac{V(f)}{M}})$

Com més gran és M , més estreta és la gaussiana. Quan $M \rightarrow \infty$, la distribució esdevindrà una δ de Dirac centrada a I .

$$\lim_{N \rightarrow \infty} \hat{I}_M = I$$

Diem que l'estimador $\hat{I}_M$ és consistent. En el límit $\hat{I}_M$ deixa de ser una v.a.

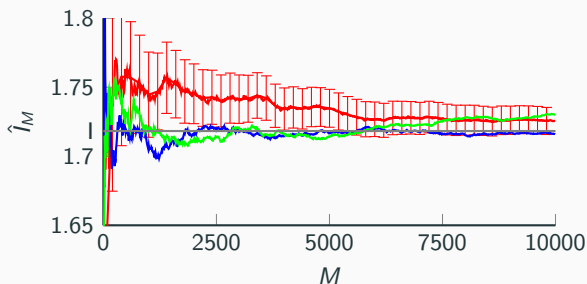
Exemple: MC cru

Calcular amb el mètode de MC cru la integral

$$I = \int_0^1 e^x dx = e^1 - e^0 = e - 1 = 1.71828182$$

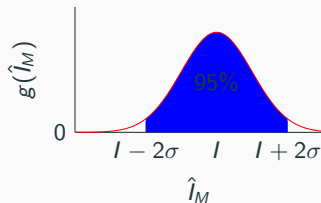
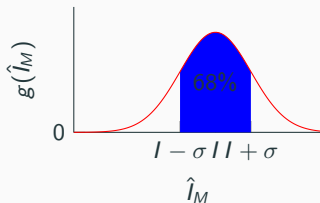
Generen seqüències de M nombres a l'atzar $U(0, 1)$ $\{x_1, x_2, \dots, x_M\}$ i calculem:

$$\hat{I}_M = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M e^{x_i}$$

Error estadístic en un estimador MC

Per M prou gran, $\hat{I}_M$ es comporta com una v.a. gaussiana $N(I, \sigma = \sqrt{\frac{V(f)}{M}})$

Per tant, com a resultat del nostre càlcul podem donar el millor valor i una barra d'error amb el 68% de confiança o el 95% de confiança:

$$I = \hat{I}_M \pm \sqrt{\frac{V(f)}{M}} \quad I = \hat{I}_M \pm 2\sqrt{\frac{V(f)}{M}}$$

on

$$V(f) = \left[\frac{1}{b-a} \int_a^b f^2(x) dx - \left(\frac{1}{b-a} \int_a^b f(x) dx \right)^2 \right]$$

Per trobar l'error, doncs, ens cal estimar $V(f)$.

Estimadors estadístics de la variància

Hi ha dos possibles estimadors de la variància:

- La desviació típica, que és un estimador esbiaixat

$$\hat{s}_M^2 = \left[\frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f^2(x_i) - \left(\frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f(x_i) \right)^2 \right]$$

- La desviació típica amb correcció de Bessel, que és no esbiaixat:

$$\hat{\sigma}_M^2 = \frac{M}{M-1} \left[\frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f^2(x_i) - \left(\frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f(x_i) \right)^2 \right]$$

En resum, quan fem una estimació MC, a mesura que generem els x_i , a l'atzar, cal calcular els estimadors de moments

$$E(x) = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f(x_i) \quad \text{i} \quad E(x^2) = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M f^2(x_i)$$

I, donar com a resultat

$$I = E(x) \pm \sqrt{\frac{E(x^2) - (E(x))^2}{M-1}}$$

La comparació entre l'error associat a un dels mètodes d'integració usuals i el mètode de MC posa de manifest que per integrals multidimensionals el mètode MC serà millor

Mètode	error	Augment computacional necessari per reduir l'error un factor 1/2
MC	$\varepsilon(N) \propto \frac{1}{\sqrt{N}}$	$\varepsilon' = \varepsilon/2 \Rightarrow N' = 4N$
Trapezis	$\varepsilon(h) \propto h^2$	$\varepsilon' = \varepsilon/2 \Rightarrow h' = h/\sqrt{2} \Rightarrow N' = (\sqrt{2})^d N$

Per $d > 4$ el mètode MC començarà a ésser competitiu !

Reducció de la variància: importance sampling (I)

L'error associat a l'estimador $\hat{I}_M$ és $\propto \sqrt{\frac{V(f)}{M}}$. Com poder aconseguir que $V(f)$ sigui petita?

El mètode del mostreig d'acord amb la importància intenta minimitzar $V(f)$.

Suposem que volem estimar

$$I = \int_a^b f(x) dx$$

Escollim una funció $g(x)$ tal que $g(x) > 0 \forall x$ i que compleixi $\int_a^b g(x) dx = 1$.
Aleshores

$$I = \int_a^b f(x) dx = \int_a^b \frac{f(x)}{g(x)} g(x) dx = \int_a^b h(x) g(x) dx$$

Considerem ara una mostra $\{x_i\}$ amb $i = 1 \dots M$ de v.a. independents i idènticament distribuïdes segons la densitat $g(x)$. Estudiem les propietats de l'estimador

$$\hat{I}_M = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M \frac{f(x_i)}{g(x_i)}$$

Reducció de la variància: importance sampling (II)

Busquem les propietats de l'estimador $\hat{I}_M$:

- Esperança

$$\langle \hat{I}_M \rangle = \left\langle \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M \frac{f(x_i)}{g(x_i)} \right\rangle = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M \left\langle \frac{f(x_i)}{g(x_i)} \right\rangle = \left\langle \frac{f(x)}{g(x)} \right\rangle = \int_a^b \frac{f(x)}{g(x)} g(x) dx = I$$

Per tant, és no-esbiaixat.

- Variança

$$V(\hat{I}_M) = \frac{1}{M^2} MV\left(\frac{f(x_i)}{g(x_i)}\right) = \frac{1}{M} V\left(\frac{f(x)}{g(x)}\right)$$

Donat que tenim molta llibertat per escollir $g(x)$, si escollim una $g(x)$ tal que $\frac{f(x)}{g(x)} \sim K$, aconseguirem una variància molt petita. El problema rau en que cal saber generar nombres aleatoris d'acord amb $g(x)$.

(A F.C. vàreu estudiar mètodes de generació de nombres aleatoris)

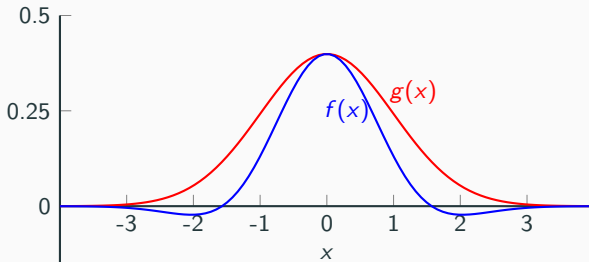
Exemple: mètode importance sampling(I)

Calcular amb el mètode importance sampling la integral

$$I = \int_{-\infty}^{\infty} f(x) dx = \int_{-\infty}^{\infty} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \cos(x) e^{-\frac{x^2}{2}} dx$$

Noteu que si multipliquem i dividim per $g(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{x^2}{2}}$ (que és una $N(0, 1)$), tenim

$$I = \int_{-\infty}^{\infty} \cos(x) g(x) dx \Rightarrow \hat{I}_N = \frac{1}{M} \sum_{i=1}^M \cos(x_i) \text{ amb } \{x_i\} \text{ v.a } N(0, 1)$$

Exemple: mètode importance sampling (II)

Generen seqüències de M nombres a l'atzar $N(0, 1)$ $\{x_1, x_2, \dots, x_M\}$ i calculem:

$$\hat{I}_M = \sum_{i=1}^M \cos x_i$$

